

KADERE KARŞI KOYA.Ş. 'Yİ BILDUNGSROMAN ÖRNEĞİ OLARAK OKUMAK

READING *KADERE KARŞI KOYA.Ş* AS A BILDUNGSROMAN EXAMPLE

Berna AKYÜZ SİZGEN^{*ID}

Öz

Bildungsroman, Türk diline “büyüme” ya da “oluşum” romanı adıyla aktarılan bir roman türüdür. Roman kişinin anlatı boyunca yaşayacağı büyüme/olgunlaşma sürecine odaklanan bu roman türünün geçmişi oldukça eski zamanlara dayandırılabilir. Birlikte bireyin iç dünyasına yönelen, orada yaşanan gelişim ve değişimleri irdelemeyi önemseyen modern roman anlayışı da bu türün örneklerinin artmasına katkı sağlamıştır. Bununla birlikte kadın yazarların ve onların kadın roman kişilerinin artması ile bu türün gördüğü rağbetin de arttığı görülmektedir. Alev Alatlı romanlarında toplumsal yapının kodlarını çözme girişiminde bulunan bir yazardır. Romanlarında modern Türk toplumunun duyuş, düşünüş, yaşayış biçimlerine dair önemli gözlemler, tespitler yer almaktadır. Yazar söz konusu tespit ve gözlemlerini kadın roman kişileri aracılığıyla ya da onların bakış açısıyla yansıtmakta da oldukça başarılıdır. *Kadere Karşı Koy A.Ş.* de bu romanlardan biri olmakla birlikte konusu itibarıyla roman kişinin yaşayacağı bildungs sürecine özel ilgi göstermektedir. Çalışma bildungsroman türüne ilişkin bilgi verilmesiyle başlayacaktır. Ardından *Kadere Karşı Koy A.Ş.* romanı bildungsromanın temel nitelikleri açısından ayrıntılı olarak değerlendirilecek ve ulaşılan tespitler öz biçimde ortaya konulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Alev Alatlı, *Kadere Karşı Koy A.Ş.*, bildungsroman, oluşum romanı, kadın yazarlar

Abstract

Bildungsroman is a novel genre that's translated into Turkish as “a growth” or “formation” novel. While the history of this novel genre, which focuses on growth/maturation process of the novel's protagonist throughout the narrative, can traced back to the ancient times the understanding of the modern novel, which focuses on the inner world of the individual and attaches importance to examining the developments and changes experienced there, has also contributed to the increase in the examples of this genre. It also appears that with the increase in the number of female authors and their female novel characters, this genre gained increased popularity. Alev Alatlı is an author who attempted to reveal the codes of the societal structure in her novels. In her novels, there are important observations and evaluations about modern Turkish society's feelings, thinking, and living forms in her novels. The author is also very successful in reflecting these observations and evaluations through female novel characters or from their perspective. *Kadere Karşı Koy A.Ş.* being one of these novels, but it also shows a special interest in the novel protagonist's “bildungs” process. The study will begin by giving information about the bildungsroman genre. The novel *Kadere*

* Doç. Dr., Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Aydın / Türkiye, berna.akyuz@adu.edu.tr; ORCID ID: 0000-0001-7877-7010

Karşı Koy A.Ş will then be analysed in detail in terms of the basic attributes of the bildungsroman genre and the conclusions reached will be briefly presented.

Keywords: Alev Alatlı, *Kadere Karşı Koy A.Ş.*, bildungsroman, formation novel, female author

Giriş

Aytaç'ın “bir insanın akıl ve duygu gibi manevi yeteneklerinin işlenişini, bu oluşuma katkısı olan maddi ve manevi etmenleri, geçirilen aşamaları, sonunda da ulaştığı kişiliği konu alır” şeklinde tanımladığı bir roman türü olan “bildungsroman” Türkçede “oluşum romanı” kavramı ile karşılanmakta, ancak bu kavramın tam bir karşılık olmadığı da düşünülmektedir.¹ Asutay bu kavramın ortaya çıkış ve yaygın kabul görüş sürecini ayrıntılı olarak değerlendirirken “eğitim” ya da “gelişim” romanı kavramlarına da değinir.² Aytaç, bu türün örneklerine ortaçağ dönemi edebiyatlarında da rastlandığını belirtirken Goethe'nin *Wilhelm Meister'in Çıraklık Yılları* adlı eserinin bu türün en bilinen ve başarılı örneği olduğu genel kabul gören bir değerlendirmedir. Lukacs Goethe'nin eserinin “estetik ve tarihsel-felsefi açıdan” soyut idealizm ve düş kırıklığı romantizmi arasında bir yerde durduğunu belirttikten sonra bildungsroman türü için “eğitim romanı” ifadesini kullanır.³ Parla da “Bireyin büyüme ve bilinçlenme öykülerini anlatan ve Batı romanında 19. yüzyılda saygın bir yaygınlıkla kullanılan anlatılara büyüme-bilinçlenme romanları diyebiliriz (Bildungsroman)”⁴ şeklindeki değerlendirmesinde “büyüme-bilinçlenme” süreçlerini öne çıkarır.

Bildungsroman genellikle roman kişinin erken yaşlarından ya da farklı bir bakışla acemilik/toyluk/saflik zamanlarından başlayan ve sonunda onu daha olumlu bir noktaya/duruma ulaştıran süreci sergileyen bir roman türüdür. Süreç roman kişinin yaş almasını da içerebilmektedir. Duran, bildungsromanda manevi bilinçlenme ve kültürün ön planda olduğuna dikkat çeker.⁵ Önemli olan fiziksel büyüme ya da yaş alma olmamakla birlikte manevi ya da zihinsel içerikli bir olgunlaşmanın bunları da kapsama olasılığı bildungsromanın bir tür “büyüme” romanı olarak düşünülmesine de yol açmıştır.

Roman kişinin sürecin sonunda ulaşacağı bu “olumluluk” görece bir anlam içerir. Nitekim Katipoğlu bildungsromanın özünü oluşturan ilerleme ve gelişmenin akla İslam tasavvufundaki “tekâmül” kavramını getirdiğine dikkat çeker ve Türk-İslam tasavvufi metinlerinin bildungsroman türü ile benzeştiğini ifade eder.⁶ Bununla birlikte bildungsromanla ilgili pek çok çalışmada

1 Gürsel Aytaç, *Edebiyat Yazıları 1*, Ürün Yayınları, Ankara 2014, s. 155.

2 Hikmet Asutay, “Oluşum Romanı Geleneği ile Günümüzdeki İzleri Üzerine”, *Zeitschrift für die Welt der Türken*, 4/2, (2012), s. 28-29.

3 George Lukacs, *Roman Kuramı*, çev. Cem Soydemir, Metis Yayınları, İstanbul 2003, s. 137.

4 Jale Parla, “Tarihçem Kâbusumdur! Kadın Romancılar da Rüya, Kâbus, Oda, Yazı”, der. Sibel İrzık ve Jale Parla, *Kadınlar Dile Düşünce*, İletişim Yayınları, İstanbul 2014, s. 179.

5 Zeliha Duran, “Bir Oluşum Romanı Olarak Hiç”, *MOLESTO: Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 1/2, (2018), s. 32.

6 Nilgün Katipoğlu, “Modernist Bir Romanda Tasavvufi Kökler 1: Mahur Beste'de Tekâmül Eden Karakterler ve Bildungsroman İlişkisi”, *Asya Studies-Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar*, 5/18, (2021), s. 172.

ulaşılacak bu olumluluğun toplumla, toplumsal yaşamın kuralları ve değerleriyle daha barışık bir hale gelme boyutu içerdiği ifade edilir. Bundan yola çıkılarak romanda konu edilen süreç öncesindeki roman kişinin yanlış/hasta/zararlı/cahil/ tutunamayan/toplumla uyuşmayan gibi sözcüklerle nitelenebilir bir halde olduğu düşünülebilir. Bu nitelermelerin çoğunlukla toplumsal yaşamın referansları göz önünde bulundurularak yapılmış olduğu gözden kaçmamalıdır. Zira modern roman anlayışıyla birlikte tüm bu olumsuz nitelermeler bireyin özgünlüğüne, biricikliğine, kendini keşfine alan açan durumlar olarak belirir. Esen de modern roman anlayışıyla birlikte bildungsromandaki kahramanın toplumla uyuşmak için çaba göstermek yerine topluma aykırı düşmeyi göze alarak, düzeni bozarak kendi gelişim/büyüme/oluşum sürecini yürütmeyi göze aldığına değinir.⁷

Büyüme/oluşum/olgunlaşma süreçlerinin yaşamın bütününe kapsamadan da yaşanabileceği reddedilemez bir gerçekliktir. Bazı olaylar, durumlar, dönemler bu reddedilemez gerçekliği sağlar. Kurmaca ile gerçek yaşamın karşılıklı ya da iç içe oluşu ise bunun roman kişileri için de geçerli olabileceğini akla getirir. Üstelik bildungsula ulaşıldığı düşünülen ve ideal olduğuna inanılan nokta, kişi yaşamının o noktadan sonrasını belirlemeyecekse bildungsun gerekliliği ya da anlamı sorgulanabilir bir hal alır. Öyleyse, gerçek ya da kurmaca kişinin bildungsula ulaştığı noktanın ideal/doğru/güzel olduğunun ispatı için de zaman gerekir. Gerçek ya da kurmaca kişinin ulaştığı noktanın tüm olumlu meziyetlerini sergilemek imkânından yoksun kalmaması sağlanmalıdır. Böylelikle bildungs ile ulaşılanın yeni bir başlangıç potansiyelini de içermesi adeta kaçınılmaz olur.

Bildungsroman türüne ilişkin çalışmalarda bildungs sürecini başlatan unsurun genellikle bir yolculuk olduğu sıkça yinelenir. Gerçekten de yolculuk, kişinin yeni ve dönüştürücü yaşam deneyimleri edinmesi için oldukça elverişli bir süreçtir. Bununla birlikte özellikle modern roman anlayışının gelişmesiyle birlikte kişinin iç dünyası dış dünyaya nazaran çok daha öne çıkmaya başlar. Bu durum, bildungsula zemin hazırlayan, onu mümkün kılan sürecin bireyin kendi içinde de yaşanabileceğini, bir tür iç yolculukla da büyüme/olgunlaşma yaşanabileceğini düşündürür. Bildungsroman örnekleri kahramanlarını ille de dış dünyada bir yolculuğa çıkarma davranışından uzaklaşmaya başlarlar. “Yolculu(k)ğu ise artık dışa değil iç dünyaya doğru bir yolculuktur.”⁸

Bildungsroman ile ilgili dikkat çeken bir durum da bu roman türünün giderek yaygınlaşmasında ya da popülerleşmesinde kadın yazarların ve roman kişilerinin etkili olduğudur. Türle ilgili hemen tüm çalışmalarda feminist edebiyat hareketinin ivme kazanmasının türün gelişimindeki payına dikkat çekilir. Parla, bu durumu ayrıntılı olarak irdelerken erkek roman yazarlarının erkek roman kişilerinin bildungsula gerçekleşen büyüme/olgunlaşma süreçlerini zaten yaşamış, tamamlamış oldukları şeklindeki bir ön kabulün varlığını tespit eder.⁹ Kadın yazarlar ise özellikle kadın roman kişileri özelinde böylesi bir süreç yaşamının kaçınılmazlığını kabul eden,

7 Nesrin Esen, “Bildungsromanlarda Kahramanın Sansuz Yolculuğu”, *Söylem Filoloji Dergisi*, 8/2, (2023), s. 468.

8 Nesrin Esen, “Bildungsromanlarda Kahramanın Sansuz Yolculuğu”, s. 486.

9 Jale Parla, “Tarihçem Kâbusumdur! Kadın Romancılar da Rüya, Kâbus, Oda, Yazı”, s. 180.

bunu sergilemekten kaçınmayan ve hatta bu sürecin edebi eseri beslemek açısından son derece elverişli olduğunu fark eden bir noktada konumlandırılır. Kadın yazarların bu yaklaşımında erkek egemen toplumda, yaşamda ya da edebiyat dünyasında tutunabilmek için kendilerinin de benzer süreçlerden geçmiş olmalarının ve böylelikle de bu roman kişileri ile duygudaşlık kurmalarının güçlü bir olasılık olduğu unutulmamalıdır.

Bildungs Süreciyle Kaderine Karşı Koyan Kadınlar

Alev Alatlı, *Kadere Karşı Koy A.Ş.* adlı romanında altı kadının, yine bir kadının yaşamındaki sorunları çözüme kavuşturmaları sürecini anlatır. Söz konusu kadınların tümü, günümüz modern, eğitilmiş, aydın kadın örneği olarak görülebilecek kadınlardır. İçlerinde ünlü bir borsacıdan tiyatrocuya, ekonomi profesöründen mikrocerraha kadar, farklı alanlarda önemli başarılar elde etmiş olanlar vardır. Onlar, kendilerinden oldukça farklı bir yaşam sürdüren temizlikçi Hanife Abla'ya göre “Dünyanın g.tüne parmak atmış karılar”dır.¹⁰ Anlatıcı konumundaki Selin de bunlardan biridir. Selin söz konusu başarıları adeta kader, kendilerini de kader kurbanları olarak görürken erkeksi bir nitelik olan başarıya rağmen kadın olmayı sürdürebilmek için var güçleriyle didindiklerini dile getirir. Böylelikle romanın bütününde önemli yer tutan “erkekler” meselesine de değinmeye başlamış olur. Romanın modern yaşamda kadın/erkek rolleri, ilişkisi gibi başlıklarla irdelenebilecek bir hikâyeyi konu edindiği bir gerçektir. Ancak bu çalışma romanı farklı bir açıdan ele almaya çalışacaktır.

Roman kadınlarının böylesi parlak kariyerlere sahip olmaları romanın “bildungs” türüyle ilişkilendirilmesi bağlamında kuşku uyandırabilir niteliktedir. Hatta bu kadınların birlikte hareket ederek sorununu çözdükleri, yaşamını ve kendisini yeniden şekillendirmesine yardımcı oldukları Süheyla da güzel, zengin, evli, orta yaşlı, dışardan bakıldığında ideal bir yaşam sürdüğü düşünülen bir başka kadındır.

Romanın kalabalık kadın kadrosu erkek egemen iş yaşamlarında tutunabilmek için kendilerince farklı yöntemler geliştirmiş, küçük stratejiler benimsemiş durumdadır. Günde on altı saat çalışan mikrocerrah Sema, “Meşrutiyet zamparası kılıklı, kiskanç Başhekim” izin vermediği için Uluslararası bir kongreye katılamadığında Füsün’un uyarıları anımsanır. Füsün “amirlerimizin huzurunu kaçırmamak” için “bal gibi bir sesle, yeni uyanmış gibi konuşmayı öğrenmek, sesimizi imdat isterken bile yükseltmemek, gözlerimizi ellerimizden ayırmayarak masumiyet neşretmek, kırılğan ve duygusal olduğumuz mesajı vermek” gibi yöntemler önermiştir.¹¹ Füsün’un kendi yaşam deneyiminden kaynaklanan bu öneriler onun “Elizabeth Taylor kadar güzel” oluşuna rağmen “İstanbul’un muhafazakârlığı ile maruf bir kimya şirketinin mimarı/ şantiye şefi/ kontrol mühendisi olarak” çalışmayı sürdürmesinde pay sahibidir.¹² Ancak Füsün’un bu yöntemleri

10 Alev Alatlı, *Kadere Karşı Koy A. Ş.*, Alfa Yayınları, İstanbul 2002, s. 5.

11 Alev Alatlı, *Kadere Karşı Koy A. Ş.*, s. 11.

12 *Age.*, s. 11

dile getiriş biçimi, tüm bunların onun mizacında doğuştan var olan özellikler olmadığını, iş deneyimleri ile geliştirilmiş yöntemler olduğunu ortaya koyar. Füsun bunlar sayesinde hem mesleki kariyerini sürdürebilmiş hem de geniş ölçekte düşünüldüğünde toplumsal yaşamda var olabilmıştır. Füsun'un yaşam deneyimi sonucu bu tür yöntemler geliştirmesi "bildungs" boyutunda değildir. Zira bu yöntemler onun iş yaşamını ya da fiziksel koşullarını iyileştirse de manevi dünyasında bir gelişme/büyümeden söz etmek için yeterli değildir. Romanın oldukça başarılı olan kadın karakterlerinin hepsi kendi sektörlerinde tutunabilmek için çeşitli taktikler geliştirmek ya da çok daha büyük zorlukları aşmak durumunda kalmışlardır. Anlatıcı Selin, kendisinin ve arkadaşlarının yaşadıkları olumsuzlukları "Türkiye gerçeğine dühul etme süreci içinde parmağımıza bulaşan pislikler" şeklinde değerlendirirken romana konu olan başarılarını da "bu pislikleri manipüle etmek" olarak görür.¹³ Selin'in "kaşarlanma" olarak nitelediği süreç aslında her biri için iş yaşamlarındaki olumsuzluklarla başa çıkabilme yetisi geliştirmek anlamını taşır. Bu noktada Alatlının toplumsal yaşama, onu irdelemeye yönelik dikkati, "çağın ruhunu yakalama endişesi" akla gelmelidir.¹⁴ Alatlının buca farklı sektörden kadınları bir araya getirerek modern Türk toplumunun ruhunu yakalama, yansıtma çabasını da göstermiş olur.

Romanı bildungsroman türü ile ilişkilendirmemiz bu kadınlardan ya da onların kendi maceralarından kaynaklanmaz. Romanda bildungs sürecini izlediğimiz kişi Süheyla'dır. Süheyla'nın kocası Sadık yirmi beş senelik evliliği süresince karısını pek çok genç kadınla aldatmıştır. Süheyla haberdar olduğu bu durumu düzeltmek ya da değiştirmek için yalnızca estetik ameliyatlardan medet ummakta, "aileden ya da kocadan intikal etmemiş olan, tırnakla kazıyarak kazandığı serveti" bu uğurda harcamaktadır. Hanife Ablanın deyişiyle "k..ının kılı ağarmış kocası bırakıp gitmesin diye sürekli bıçak altına yatmaktadır." Hanife Abla bir kez daha gerçekleri kendi alımlayışı ekseninde dillendirirken Selin ve arkadaşlarının "bu ahmaklığa müdahale etmemiş olmalarına" kızarak romanın merkezindeki sürecin başlamasına da önyak olur.¹⁵

Evlilik, hem bireyin kişisel ölçekteki büyüme/olgunlaşma sürecinde hem de toplumsal yapıda kabul görmüş, benimsenmiş yeni bir rol edinmesinde ve buna bağlı olarak da toplumla uzlaşmasında önemli rol oynayan bir aşamadır. Evliliği özellikle kadınlar için bir amaç olarak sunan bir yaklaşımın varlığı görmezden gelinemeyecek durumdadır. Bununla birlikte bu yaklaşıma karşı çıkan, onun yanlışlığını ortaya koymaya çalışan bir yaklaşım da her geçen gün kendisini daha çok duyurmaktadır. Özellikle de kadın yazarların evlilik kurumuna içeriden ve kadın perspektifinden bakmalarının sonucunda bu kurumun kadınlar için her zaman olumlu anlamlar ya da sonuçlar içermeyebileceği ortaya konulmaya başlar. Duran da evliliğin kadına yüklediği pek çok sorumlulukla onun kimlik edinme sürecini zorlaştırıcı etkisine değinir. "Kadın bildungsromanlarında dikkat çeken en önemli farklılık erkek kahramanda oluşum halkasını

13 *Age.*, s. 33.

14 Nilüfer Aka Erdem, "Edebiyat-Toplum İlişkisi Bağlamında Alev Alatlının Romancılığı", *Bizim Külliye*, 71, (2017), s. 95.

15 Alev Alatlının, *Kadere Karşı Koy A. Ş.*, s. 15.

tamamlayan en önemli unsur olarak nitelenen evlilik kavramının kadın için tam tersi bir durum yaratmasıdır.”¹⁶ Alatlî’nin romanında Süheyla, evliliğini bu perspektifle değerlendirmekten uzak bir noktadadır. Kimlik edinmek, kendini keşfetmek gibi kaygıları, amaçları bulunmamaktadır. O, yukarıda da yer verildiği üzere, Hanife Abla’nın ifadesiyle “ahmaklık” halindedir. Ancak evliliği, Süheyla farkında olmasa da onun büyümesinin/olgunlaşmasının/kimlik edinmesinin önündeki en büyük engeldir. Eşinin ihanetleri bu durumu daha da pekiştirmektedir. Süheyla’nın hikâyesi başlangıçta “aldatılan eş, intikam” gibi klişelere uygun düşse de sürecin sonunda ulaşılan nokta bu klişelerden uzaktır.

Bildungsroman örneklerinin pek çoğunda kahramanın büyüme/olgunlaşma sürecinde ona destek olan, hatta bu süreci başlatan başka kişilerin varlığı söz konusudur. “Amaçlanan bu mutlu sona ulaşmak için kahramanın diğer insanlarla yaptığı görüşmeler, diyaloglar önemlidir. İçinde bulunulan ve günlük hayatın kültürü niteliğinde olan bu iletişim çerçevesinde kahramanın karşılaştığı zor durumların sonunda elde ettiği başarı, onun oluşum aşamasında edindiği önemli kazanımlardır.”¹⁷ *Kadere Karşı Koy A. Ş.* romanında Selin ve arkadaşlarının varlığı da buna uygun bir örnek oluşturur. Süheyla’nın bildungs sürecinin kendi istek ve kararlılığı olmaksızın başlamış olması bildungsroman türü açısından bir kusur olmadığı gibi, Selin ve diğerlerinin varlığı türün genel nitelikleri ile örtüşmektedir.

Ekonomi profesörü Güler, istatistiksel verilerden yola çıkarak “Türkiye’de net aylık geliri 120 milyon Türk lirası olan bir kocanın 25 yıllık karısına sadık kalması olasılığının binde yarım olduğunu” ifade eder.¹⁸ Bunun üzerine söz alan Füsün tek yumurta ikizi olan Ferhat’ın cinsel yaşamından yola çıkarak geliştirdiği ve tüm erkeklere genellediği, üç aşamalı bir süreç içeren bir teoriden söz eder. Bu aşamaların her birinde erkeğin eşine tutumu farklılaşır. Onun tespit ettiği aşamalar Güler’in istatistiksel verileriyle de örtüşür. Bu aşamalar, istatistikler sonucunda söz Süheyla’ya gelir. Süheyla’nın ve kocası Sadık’ın, Füsün’un teorisine göre hâlihazırda buldukları ve ulaşmaları gereken aşamalar tespit edilir. Sözü edilen gereklilikte ana amaç Sadık’ın Süheyla’ya dönmesi, ona sadık bir eş olması şeklinde görünür. Ancak süreç sonunda Süheyla bunu asıl amaç olarak görmekten oldukça farklı bir aşamaya ulaşmış olacaktır. Görünürde bir erkeği eşine bağlamak olarak değerlendirilebilecek süreç Süheyla için tam anlamıyla bir kendini tanıma, kendi potansiyelinin farkına varma, hatta manevi anlamda özgürleşme getirecektir. Romanı bildungsroman türü ile ilişkilendirerek ele almamız Süheyla’nın yaşayacağı bu süreçten kaynaklanır.

Selin ve arkadaşları başlangıçta “adam Süheyla’ya dönsün”, Süheyla Sadık için “vazgeçilmez olsun” gibi amaçlarla yola çıkmaya karar verirler. Tiyatrocu Şehvar bu amaç uğruna girişecekleri işi ve rollerini “Kadere Karşı Koy Anonim Şirketinin Yönetim Kurulu üyeleriyiz” diyerek duyurmuş olur.¹⁹ Bu noktada Selin ve arkadaşlarının kurdukları bu şirketin bütçe, hisse,

16 Zeliha Duran, “Bir Oluşum Romanı Olarak Hiç”, s. 33.

17 *Age*, s. 32.

18 Alev Alatlî, *Kadere Karşı Koy A. Ş.*, s. 35.

19 *Age*, s. 54.

gelir-gider hesapları gibi unsurlara oldukça titiz biçimde yaklaşan, gerçek bir şirket gibi faaliyet gösterdiği belirtilmelidir. Yivli, Alatlî romanlarında kadın girişimcilerin dikkat çeken bir sayıda olduğunu belirtirken bu romandaki Asude, Şehvar, Sema karakterlerini de bunlar arasında sayar ve yazarın bu gibi kadın girişimcilere sıklıkla yer vermesini “kadının toplum içinde olması gerektiği yere işaret etmek” amacıyla ilişkilendirir.²⁰

Yazar, Selin ve arkadaşlarının oldukça kişisel bulunabilecek bu amaçlarını gazeteci Nuray’ın sözleriyle kadın emeği, üretimin önemi gibi platformlara taşımaya çalışır:

Ulan bu kadın hiçbir şey yapmadıysa bu memleketeye milyonlarca dolar döviz kazandırdı be! Saddam senin, İdi Amin benim, mal satacağım diye kıcı düştü! Küçük kızdı, top top kumaşları omuzlarında yedi kat yukarıdaki atölyeye taşırdı! Ne o, üç tane etek dikecekler de satacaklar! Aslan gibi iki çocuk anası! Bugün Türkiye, Avrupa Birliğinde konfeksiyon sanayimiz rekabet edebilir diye fiyaka satıyorsa bu kadıncağz gibilerin yüzü suyu hürmetindedir. Nedir yani, Sadık denilen geri zekalının bilmemesine mi kurban edilecek kadın!²¹

Nuray’ın amaçlarını ve buna bağlı olarak da Kadere Karşı Koy A.Ş.’yi kişisel düzlemde çıkarma çabasının bir benzerini de Ferhat ortaya koyar. Füsün’un ikizi olan Ferhat da “kadın, erkek, cinsellik, evlilik” gibi konularda en az Füsün kadar hatta şirketteki diğer kadınlar kadar kafa yormuştur. Bir mimar olan Ferhat, erkeklerin cinsel yaşamlarını X, Y eğrileri içeren grafiklerle sergilemenin yanı sıra meselenin çok basit olmadığını da ortaya koyar.

Kadını kendisiyle buluşturmak esastır. Bu dikkat, kadından kadına gidebilecek bir şey değildir. Bu, kadına karşı cinsten gidebilecek bir şeydir. Kadına çok sevgi esaslı bakmak gerekir. Sevgi esasla o düğümleri çözülebilir. Kadındaki zorları ortaya çıkarmak. Kendisini tanımasını sağlamak. Kendisine müsaade etmesini sağlamak. Geliştirmek. Belki tekmelemek. Belki çimdiklemek. Belki zaman zaman hakaret etmek. Ama bir adım öteye götürmek. Kendisiyle ilgilendirmek. Sevdiğim kadına verebileceğim en değerli hediye, ona yol vermektir.²²

Ferhat sözlerini “Bana duyduğu aşkın kadını teslim almasına izin veremem.” şeklinde tamamlarken meselenin “aldatan kocayı eve döndürmek” olmadığını ya da olmaması gerektiğini açıkça belirtmiş olur.²³ Alatlî roman kişilerinin Süheyla için girişecekleri çabanın yanlış anlaşılması konusunda bir çaba daha gösterir ve Selin’e “Biz sistemi Süheyla’nın kendisiyle buluşmasını sağlamak için kullanacağız. Ona sunacağımız resim/durumlarından artık hangisini benimsemeye karar verecek, o onun bileceği iş. Öyle değil mi? Biz sadece kim olduğunu

20 Oktay Yivli, *Alev Alatlî'nin Romancılığı*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2009, s. 256.

21 Alev Alatlî, *Kadere Karşı Koy A. Ş.*, s. 55.

22 *Age.*, s. 74.

23 *Age.*, s. 74.

hatırlatacağız ona. Kimlik dayatacak da değiliz, değil mi?” dedirtir.²⁴ Bu noktada, romanda toplumsal rolleri şekillendirmeye, böylece pek çok kesimin benzer yaşamlar sürmelerine ve bu benzer yaşamların da kendi köklerimizden, değerlerimizden uzak olmasına yönelik eleştirel bir tutumun varlığı dile getirilmelidir. Selin alıntıladığımız sözlerle kendisi ve arkadaşlarının yapacakları şeyin de bir başka kimlik dayatması olarak düşünülmesinin önüne geçmek ister gibidir.

Şehvar’ın ani bir atılımla şirketlerine Kadere Karşı Koy ismini seçmesi manidardır. Süheyla’nın başına gelen durum adeta tüm kadınların kaderi olarak düşünülür. Bir teoriye uygun düşecek biçimde hareket edip bu kadere karşı koyma niyetleri de aynı yaklaşımın bir başka tezahürüdür. Bu noktada Süheyla’nın “özel” bir kişi olmadığı hatta tam tersine bu kaderi yaşayan ya da yaşayacak herhangi bir kadın olduğu ifade edilebilir. Lukacs düş kırıklığı romanları ile soyut idealizm romanları arasında konumlandığı bildungsroman türünde de bu noktaya değinir:

Düş kırıklığı romanlarında da merkezi karakterin konumu çoğu kez rastlansaldır (oysa soyut idealizm, yalnızlığıyla sivrilip olayların merkezine yerleştirilen bir kahraman kullanmak zorundadır); ama bu rastlansallık, gerçekliğin baskıcı doğasını sergileme aracıdır daha çok: her tür içsellik başarısızlığa mahkum olduğu yerde, her tekil yazgı bir episoddur ve dünya da, bu türdeş olmayan, yalıtılmış, başarısızlığın kesinliğinden başka bir ortaklıkları olmayan sonsuz sayıda episoddan oluşur. Oysa burada kahramanın konumunun göreliliğinin felsefi temeli, ortak bir amacı hedeflemiş beklentilerin başarılı olma imkanıdır; bu yazgı ortaklığı tekil karakterleri sıkıca birbirine bağlar, oysa düş kırıklığı romanlarında kişilerin hayatlarının koşutluğu yalnızlıklarını artırmaktan başka işe yaramıyordur.²⁵

Alatlı’nın romanında Süheyla’nın yaşadıkları başka pek çok kadının da yaşayabileceği hatta kadınların kaderi olarak görülebilecek bir durum olarak değerlendirilir. Ekonomi profesörü Güler de benzer bir aldatılma hikâyesi yaşamıştır. Ancak roman bu epizotların bir araya getirilip okuyucuya sunulmasından oluşmaz. Hatta kadınların bu epizotun dışına çıkıp kendi kimliklerini edinmeleri gibi imkânlar içeren bir başarı hikâyesi anlatır.

Kadere Karşı Koy A.Ş., adı çok ani biçimde belirlense de oldukça planlı, aşamalarla örülü bir program izleyecektir. Bu program için yönetim kurulu üyelerinin her biri kendi sektöründeki bağlantılarını, mesleki donanımlarını kullanacak, şirketin bütçesi ve faaliyet merkezi gibi ayrıntılar da gözden kaçırılmayacaktır.

(Ç)ünkü anlatılan eylem, belli bir amacı hedefleyen bilinçli, kontrollü bir süreç olmak zorundadır: başka insanların ve koşulların etkin müdahalesi olmaksızın insanlarda asla

24 *Age.*, s. 137.

25 George Lukacs, *Roman Kuramı*, s. 136.

yeşermeyecek olan niteliklerin gelişimi. Ve bu yolla ulaşılan bir amaç da başlı başına şekillendiricidir, başkalarını cesaretlendirir – kendisi bir eğitimidir.²⁶

Süheyla süreç sonunda Sadık'ın kendisine dönmesi şeklindeki görünür ve sıg amaca ulaşmakla kalmaz. Asıl önemli olan, onun özgüvenli, kendisiyle barışık, yaşamını başkaları için harcamaktan vazgeçmiş bir noktaya ulaşmış olmasıdır. Ulaşılan bu nokta ise, onunla benzer kaderlere sahip kadınlar için elbette ki cesaretlendirici, şekillendirici olacak ve gerçekten de bir "eğitim aracı" olarak görülebilecektir. Planları, çabaları sonucunda Süheyla'daki değişimi gören Selin "3K'nın, SA kadar bizi de tazeleyebileceğini ilk kez düşündüm." derken benzer bir yaklaşımı da yansıtmış olacaktır.²⁷

Kadere Karşı Koy A.Ş.'nin üyeleri Süheyla'yı dönüştürme/geliştirme sürecini, ona fark ettirmeksizin başlatırlar. Aldatılan, terk edilmiş ve bu durumun umutsuzluğunda debelenen Süheyla, ilk olarak bir falcıya gitmeye ikna edilir. Elbette ki, Süheyla'nın falcı olarak tanıyacağı kişi 3K çalışmalarına dahil olan Cevat'tır. Cevat, "aklı normal bir Türk erkeğinin seks eğrisiyle bozmuş bir istatistik doktoru", "hafiften uçuk bir bilim adamı", "latent ibne" rolüne bürünerek Süheyla'yı kendisiyle arkadaşlığa yöneltecek ve böylelikle 3K'nın kendisine görev edindiği süreç ilerleyecektir.²⁸

3K üyeleri sık sık estetik operasyon geçirmesine karşın Süheyla'nın bedeninde bir sorun olmadığını ancak bedenini taşımayı öğrenmek için mankenlik eğitimi benzeri bir kursa gitmesi gerektiğini düşünürler. Süheyla'yı nasıl bir imaja büründürecekleri konusunda "brain storming"²⁹ yapmaya, Sadık'ın genç sevgilisiyle ilişkisini gözlemlemeye karar verirler. Süreç araştırmalar, gözlemler, planlarla oluşturulan aşamalarla ilerleyecektir.

Süheyla'nın büründürüleceği imaj düşünülürken, Ferhat'ın resim kursu gündeme gelir. Bu resim kursuna genellikle ev hanımları devam etmektedir. Ancak çoğu kursa başladıktan sonra eşlerinden ayrılmış durumdadır, Füsün bunu "kendileri ile olabileceklerinin farkına varmış olmaları"³⁰ şeklinde açıklar. Ferhat'a göre,

İnsanı yalnızlığa ancak sanat ikna edebilir. İknanın da ötesinde, yalnızlığı istenir bir konum kılar, hatta ihtiyaç haline getirir. (...) insanın birlikte olmak istediğinin sadece kendisi olduğu aşamaya gelebilmesi; kendisini bulmak, sadece kendisiyle olmak istemesi, ileri yaşlarda daha çok önem kazanır. (...) Aile, koca, çocuk, iş, derken, kadın, kendisine teğet geçmeye mecbur edilir. Bir şey yapması daima müsaadelere bağlıdır. Ailesinin müsaadesine veya teşvikine, dostlarının desteklemesine, yakınlarının "evet" demesine! Bu yüzden, sanat eğitiminin kadına verilmesi daha da önemlidir.³¹

26 *Age.*, s. 137.

27 Alev Alatlı, *Kadere Karşı Koy A. Ş.*, s. 255.

28 *Age.*, s. 140.

29 *Age.*, s. 157.

30 *Age.*, s. 165.

31 *Age.*, s. 165.

Ferhat'ın kişisel gelişim açısından sanatı oldukça yücelten sözleri bildungsroman açısından da önemlidir. “(K)lasik Bildung söylemi, dünyayı kültür, sanat, bilim gibi yöntemlerle deneyimlemeyi ve bu deneyimden yola çıkarak otonom ve evrensel ulaşabilmiş bütüncül bir kişilik oluşturma fikrini ileri sürer.”³² 3K üyeleri sanatın iyileştirici, dönüştürücü, bağımsızlaştırıcı gücünden Süheyla için de yararlanmaya karar verirler. Süheyla resim yapmaya yönlendirilecektir. Ancak bu kararda yalnızca sanat sevgisi etkili değildir. Ülkemiz resim piyasasında sanatsal yetenek dışında pek çok ölçütün de oldukça belirleyici olabilmesi ve bu nedenle Süheyla'nın yapacağı resimlerin onu entelektüel görünümlü üst tabakada, yüksek sosyete de farklı bir imajla sunmaya elverecek olması da göz önünde bulundurulur. Hatta Füsün ve Ferhat'ın geliştirdikleri teoriye göre Gücü Dışavurum Aşamasında olduğunu düşündükleri Sadık'ın aynı sosyal tabakada bir yer edinebilmek için Süheyla'nın bu yeni imajına ihtiyaç duyacağını da öngörerek Süheyla'yı “Nilüfer Göle'leştirme”³³ kararına varırlar.

Süheyla'yı adeta bir ressam gibi sunmanın yanı sıra “güzel, gizemli, güvenilir, soylu, entelektüel, hüznü” kadın imajına büründürmeye karar verirler. “Gadamer ayrıca, Bildung'un kökeninde Bild, “biçim”, “görüntü” ve özellikle “resim” kelimesinin geçtiğine dikkat çeker. Kendini geliştirme, insanın ideal bir “imaja” uygun olarak benliğini oluşturma sürecidir. İmge tamamlanmalı, gelişim amacına ulaşmalıdır.”³⁴ Süheyla, kendisi için uygun görülen ideal imaja büründürülürken bunun gerçekleşmesinde görüntünün önemli payı olduğu da göz ardı edilmeyecektir. Nitekim Süheyla 3K üyelerince oluşturulan yeni görüntüsü ile görüldüğünde Selin “Böyle bir kadını, (...) Boğaziçi Üniversitesinde marjinal bir derse, mesela Polonya tarihi dersine misafir öğrenci olarak katılırken görebilirdiniz ama asla ve asla Sadık gibi kulaklarından kıllar fışkıran bir adamın arkasından kendisini yerden yere atarken değil!” diye düşünür.³⁵

Bu imajı oluşturmak için bir yandan Süheyla'nın giyeceği iç çamaşırını markasını, kullanacağı parfümü belirlemek gibi işler yaparken bir yandan da onu Ferhat'ın ilgisini çekecek bir hale bürümeye çalışacaklardır. “Ferhat niye lazım? SA, kendisiyle buluşsun, kendisine katlanabilsin diye lazım. Bir tür terapi!”³⁶ sözleriyle açıklığa kavuşturulan bu çaba, 3K'nın asıl gayesinin Sadık'ı Süheyla'ya geri döndürmek olmadığını bir kez daha ortaya koyar. “SA'nın kendisiyle buluşması, kendisine katlanabilmesi” ise onun bildungsü, gelişimi/oluşumu anlamını taşımaktadır. Ferhat'a duyulan ihtiyaç, “kadınların meselesini kadınların ancak bir yere kadar götürebilmeleri”, bir noktada kadınların hemcinslerini küçümseyen erkeklerin tarafına geçmeleri ile de açıklanmaya çalışılır.³⁷

32 Özen Nergis Dolcerocca, “Bildung'u Savunmak Gerekir: Aydınlanma ile Eğreti Eğitim Arasında İnsan”, *Cogito*, 100, (2020), s. 261.

33 Alev Alatlı, *Kadere Karşı Koy A. Ş.*, s. 212.

34 Özen Nergis Dolcerocca, “Bildung'u Savunmak Gerekir: Aydınlanma ile Eğreti Eğitim Arasında İnsan”, s. 257.

35 Alev Alatlı, *Kadere Karşı Koy A. Ş.*, s. 248.

36 *Age.*, s. 233.

37 *Age.*, s. 264.

3K üyelerinin neredeyse hayranlığını kazanan mimar ressam Ferhat, başarılı mikrocerrah Sema'nın kendi resimlerinden "sadece bir hobi" diye söz etmesi üzerine "Hobilerin aslı esası, değerlerle ilgili bir buluşma girişiminden ibarettir. Bu randevu gerçekleşiyorsa, buradan zekâ, duygu, şiir türer ve yaratıcı güce dönüşür." sözlerini dile getirir.³⁸ Ferhat'ın sözleri Sema ya da Süheyla'nın yanı sıra kişisel gelişimini mesele edinen, bunu tamamlamaya çalışan hemen herkes için geçerli olduğu iddia edilebilecek bir yaklaşımı yansıtır. Kişinin bildungsunu besleyebilecek en önemli kaynağın yaratıcı güç olacağı ve bunun da herkesin kendine göre edinebileceği bir hobi ile bile mümkün olabileceği bildungsroman türünün özündeki gelişim/oluşum kavramlarıyla oldukça uyuşmaktadır.

3K'nın çabaları sonucunda resim yapmayı oldukça ilerleten Süheyla, kızlarının dışarıda fazla vakit geçirdiği şeklindeki yakınmaları sonrasında çalışmalarını evde sürdürmeyi dener. Bu girişimin başarısızlığının nedenini ise "şaşırtıcı bir düşünmüşlükle"³⁹ şöyle açıklar:

Kadınların hayatının esası ertelemektir aslında. Biz, yapmak istediğimiz veya niyetlendiğimiz şeyleri kendi dışımızdaki oluşumların lehine ertelemek üzere kurgulanmışızdır. Buna düşünmek de dahil. 'Şu bulaşıkları kaldırayım da sonra!' şartlanması yerleşmeye görsün! Tavuklar gibi, iki metre uçar, konar, eşelenme görevimizi yerine getirir, sonra bir iki metre daha uçar, yine eşelenme görevimize döneriz. Kanatlarımızı sımayacak kesintisiz zamanlarımız asla olmaz.⁴⁰

Süheyla'nın tespitlerinin doğruluğu bir tarafa bırakılacak olduğunda bu tespitlere ulaşmanın "şaşırtıcı" bulunmuş olması önemlidir. Bu şaşırtıcılık, Süheyla'da başlayan ya da başlatılan bildungs sürecinin bir tezahürüdür.

Süheyla'nın resim çalışmalarını evde sürdürme girişimi başarısız olsa da meseleye daha bütüncül yaklaşması yine 3K'nın çabaları ile gerçekleşir ve "evini kendi isteği doğrultusunda tasarruf edebileceğini fark eder." Selin, bu farkındalığın "çok önemli" olduğunun altını çizer. "Kadıncağız, hayatında ilk kez, hoşlandığı bir şeyi yapmak için evinin dışına çıkmak zorunluluğunu hissetmiyor. Evini istihdam ediyor yani." Süheyla bu farkındalıkla kendisine "Yüksek sesle müzik dinlemenin çocukların ayrıcalığı olduğu inancına da ne zaman kapıldım acaba?" gibi sorular sorar. Bu gibi sorulardan sonra "Anlıyorum ki bu evi evlilik için döşemişim! Niye benim için önemli olan şeyler elimin altında değil? Bu yaşadığım benim hayatım mı?" noktasına ulaşır. Ulaştığı bu nokta, 3K üyelerince "SA yola çıktı!" şeklinde yorumlanır.⁴¹ Sözü edilen "yol" Süheyla'nın bildungs sürecidir. Süheyla iç dünyasında bir yolculuğa başlamış durumdadır. Bu noktada, baştan beri yansıtmaya çalıştığımız üzere, romanın alışıldık bir ihanet, intikam hikâyesi anlatmadığı bir kez daha açığa çıkar.

38 *Age.*, s. 267.

39 *Age.*, s. 312.

40 *Age.*, s. 312.

41 *Age.*, s. 317.

3K üyeleri oldukça titizlikle hazırladıkları planlarla Süheyla'nın kendi resim sergisini açmasını, resimlerinin çok beğenildiğini düşünmesini, üst toplumsal tabakada takdir görmesini sağlarlar. Eşi Sadık'ın da söz konusu tabakalarda kendisine bir yer edinmek için kapı aralaması ancak o kapıyı geçmek için Süheyla'ya ihtiyaç duyması gerçekleşen planları arasında yer alır.

Süheyla'nın çıktığı yol, eşi Sadık'ın geri dönmesine dek uzanır. Ancak 3K üyelerinin gerçek amacı bundan ibaret değildir. Nitekim Selin bu durumu şöyle ifade eder:

Önemli olan, arkadaşımızın kendisine ait bir alanının oluşmuş, Sadık'la uğraşacağı yerde kendisi ile, kendi gelişimi, kendi yetenekleri ile uğraşıyor olmasıydı. Bu aşamada artık pekala da biliyorduk ki, Sadık, değil Sanayi Sitesindeki umumhaneye dandanmak, Lady Diana ile birlikte olsa, Süheyla krize girmeyecekti. Gerçekten de kadıncağzın olmazsa olmaz şekilde birlikte olmak istediği tek kişinin kendisi olduğu aşamaya varılmıştı.⁴²

Süheyla'nın ulaştığı nokta, kendisine âşık olduğunu ifade eden, kendisiyle yürümekte olduğu yol arasında bir seçim yapmak zorunda bırakan Ferhat'ı bile kaybetmeyi göze almasını sağlar. Süheyla kendi yolunda yürürken hem kendisi hem de 3K üyeleri için oldukça etkileyici bir erkek olan Ferhat'ı geride bırakmaktan kaçınmaz. Benzer şekilde, ilk sergisindeki resimlerin 3K tarafından satın alınmış olduğunu öğrenmek de onun özgüvenini zedelemeyiz. Alatl, Ferhat ve resimlerle ilgili bu durum aracılığıyla Süheyla'nın hikâyesinin aldatılan ve intikam alan ya da yanlış yollara sürüklenen kadın hikâyesi olmasının önüne bir kez daha geçmiş olur.

Bildungsroman türüne ilişkin çalışmalarda, bildungs sürecinin roman kişisini hem kişisel hem de toplumsal boyutta daha iyi bir noktaya taşıdığı üzerinde durulur. Bununla örtüşür biçimde Süheyla'nın ulaştığı nokta onu toplum gözünde de daha iyi bir noktaya taşır. O açıkça aldatılan, kadınlık gururu zedelene, estetik ameliyatlara kocasını elinde tutmak isteyen, çaresiz bir kadın olmanın uzağında bir konuma ulaşır. Kızlarının, kocasının, toplumun ve en önemlisi de kendisinin gözünde acınası bir kadın değildir artık.

Sonuç

Alev Alatl, *Kadere Karşı Koy A. Ş.* romanında Süheyla'nın kendisiyle birlikte pek çok hemcinsi için de “kader” olarak düşünülen trajediye karşı koyma sürecini konu edinir. Bu kadere karşı koyma hikâyesinde Selin ve arkadaşları oldukça önemli rollere sahiptir. Selin ve arkadaşlarının her biri çalışan, üreten, kendi alanlarında oldukça başarılı kadınlar olmalarına karşın içlerinden bazıları da aynı kaderle yüz yüze gelmiştir. Roman, bu kadınların Süheyla'nın kaderine karşı koymak, onu değiştirmek için giriştikleri mücadeleye odaklanır. Bu mücadele kuşkusuz ki en çok Süheyla'nın değişmesi/gelişmesi/büyümesi ile başarıya ulaşacaktır. Bu mücadele sonunda Süheyla aldatılan, zavallı, özgüvenini yitirmiş bir kadından “olmazsa olmaz

42 *Age.*, s. 347.

şekilde birlikte olmak istediği tek kişinin kendisi olduğunu” anladığı ve bu nedenle de kendisini her anlamda çok olumlu konuma taşıyan bir kadına dönüşür. Onun hikâyesi görünürde aldatılan, terk edilen kadının bu durumu tersine çevirmesi olarak okunabileceği gibi, büyüme/olgunlaşma süreci sonunda kendini yeniden yaratma hikâyesi olarak da okunabilir niteliktedir.

Bildungsromanlar roman kişinin büyüme/olgunlaşma/gelişme sürecini konu edinen eserlerdir. Bu süreç roman kişinin isteği ve iradesiyle başlayabileceği gibi yakınındaki kişilerin yönlendirmeleri ile ya da yaşanan olayların sonucu olarak gerçekleşebilir. Bildungsromanlar bu süreci genellikle bir yolculuk hikâyesi ile örtüşürürler. Ancak özellikle modern ve postmodern roman anlayışlarının ivme kazanması konu edilen böylesi bir sürecin içsel/zihinsel/manevi bir yolculukla da mümkün olabileceğini ortaya koyar. Süheyla da Kadere Karşı Koy A.Ş. sayesinde benzer bir süreç yaşar. Alatlının belki de en eğlenceli romanı olan bu eser, bildungs sürecine yardım eden başka kişilerin varlığı, bildungs süreci yaşamak durumunda kalan kişinin herhangi bir kişi olarak ele alınışı gibi unsurlarla da bir bildungsroman örneği olarak değerlendirilmeye oldukça uygundur.

Romanın, hemen her Alatlının romanı gibi toplumsal yaşama ilişkin zengin bir gözlem ve tanıklık birikimi içermesi bu çalışmanın ele almak istediği meseleye katkı sunmayacağı için üzerinde durulan unsurlardan biri olmamıştır. Kanaatimizce, nitelikli edebi eserler birden fazla bakış açısıyla okunabilecek derinlikte olan ve bakış açısı farklılaştığında yeni anlam katmanları sunabilen eserlerdir. Günümüz Türk romanının özgün isimlerinden olan Alatlının romanları da edebi derinliğinin yanı sıra içerdikleri yoğun sosyolojik veri ya da yazarın derin entelektüel birikiminin yansıması gibi farklı yönleriyle öne çıkan eserlerdir. *Kadere Karşı Koy A.Ş.* de yüzey yapının gerisinde bireyin ve özellikle de kadının toplumun hangi tabakasından olursa olsun benzer kaderler yaşayabileceğini ancak biraz istek, cesaret ve destekle bu kaderi ne denli değiştirebileceğini anlatan bir romandır.

KAYNAKÇA

- Aka Erdem, Nilüfer, “Edebiyat-Toplum İlişkisi Bağlamında Alev Alatl ı Romancılığı”, *Bizim Külliye*, 71, (2017), s. 94-98.
- Alatl ı, Alev, *Kadere Karşı Koy A. Ş.*, Alfa Yayınları, İstanbul 2002.
- Asutay, Hikmet, “Oluşum Romanı Geleneği ile Günümüzdeki İzleri Üzerine”, *Zeitschrift für die Welt der Türken*, 4/2, (2012), s. 27-36.
- Aytaç, Gürsel, *Edebiyat Yazıları 1*, Ürün Yayınları, Ankara 2014.
- Dolcerocca, Özen Nergis, “Bildung’u Savunmak Gerekir: Aydınlanma ile Eğreti Eğitim Arasında İnsan”, *Cogito*, 100, (2020), s. 255-265.
- Duran, Zeliha, “Bir Oluşum Romanı Olarak Hiç”, *MOLESTO: Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 1/2, (2018), s. 31-42.
- Esen, Nesrin, “Bildungsromanlarda Kahramanın Sonsuz Yolculuğu”, *Söylem Filoloji Dergisi*, 8/2, (2023), s. 456-494.
- Katipoğlu, Nilgün, “Modernist Bir Romanda Tasavvufi Kökler 1: Mahur Beste’de Tekâmül Eden Karakterler ve Bildungsroman İlişkisi”, *Asya Studies-Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar*, 5/18, (2021), s. 169-178.
- Lukacs, George, *Roman Kuramı*, Metis Yayınları, İstanbul 2003.
- Parla, Jale, “Tarihçem Kâbusumdur! Kadın Romancılarda Rüya, Kâbus, Oda, Yazı”, *Kadınlar Dile Düşünce*, der. Sibel Irzık ve Jale Parla, İletişim Yayınları, İstanbul 2014.
- Yivli, Oktay, *Alev Alatl ı’nın Romancılığı*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2009.

READING *KADERE KARŞI KOY A.Ş.* AS A BILDUNGSROMAN EXAMPLE

Berna AKYÜZ SİZGEN^{ID}

Bildungsroman is a novel genre that's translated into Turkish as "a growth" or "formation" novel. While the history of this novel genre, which focuses on growth/maturation process of the novel's protagonist throughout the narrative, can traced back to the ancient times the understanding of the modern novel, which focuses on the inner world of the individual and attaches importance to examining the developments and changes experienced there, has also contributed to the increase in the examples of this genre. It also appears that with the increase in the number of female authors and their female novel characters, this genre gained increased popularity.

Bildungsromans usually start from the early ages of the novel's protagonist or, in a different way, from the times of inexperience/playfulness/naivety and exhibit the process that eventually leads him/her to a more positive point/situation. The process may involve the ageing of the novel's protagonist. Although it is not physical growth or ageing that is important, the possibility that they can be involved in spiritual or mental maturation

has led to the *bildungsroman* being considered a kind of "growth" novel.

Kadere Karşı Koy A.Ş. tells the story of six women who solve the problems in a woman's life. All of these women can be seen as examples of modern, educated, and enlightened women of today. Among them are those who achieved remarkable success in different fields, from a renowned stockbroker to a theater actress, from a professor of economics to a microsurgeon. The situation they solve is a tragedy that is considered "fate" for both *Süheyla* and many other women. They resist this tragic fate by the process reflected in the novel.

Süheyla is the person whose *bildungs* process we follow in the novel. *Süheyla*'s husband *Sadık* has cheated on his wife with many young women during their twenty-five years of marriage. *Süheyla* only hopes for help from plastic surgery to fix or change this situation, and spends the fortune she has earned by working hard for years for this sake. Even though *Süheyla* is not aware of it, her marriage poses the biggest challenge to her growth/maturation/identity acquisition. This situation is exacerbated by her husband's infidelities. Although *Süheyla*'s story initially fits

* Assoc. Prof. Dr., Aydın Adnan Menderes University, Faculty of Humanities and Social Sciences, Department of Turkish Language and Literature, Aydın / Turkey, berna.akyuz@adu.edu.tr; ORCID ID: 0000-0001-7877-7010

clichés such as “betrayed wife, revenge”, the point reached at the end of the process is far from these clichés.

By the end of the process planned and executed by Selin and her friends, Süheyla transforms from a woman who was cheated on, miserable, and lost her self-confidence into a woman who realizes that “the only person she wants to necessarily be with is herself” and therefore transforms herself into a very positive person in every sense. While her story can be read as the reversal of the situation of a woman who was cheated on and abandoned, it can also be read as a story of recreating herself at the end of the growth/maturation process.

In most of the examples of Bildungsroman, there are other people who support the protagonist in the process of growth/maturation and even trigger this process. The presence of Selin and her friends in the novel “Defy Destiny” is a suitable example of this. The fact that Süheyla’s bildungs process starts without her own will and determination is not a defect in terms of the bildungsroman genre, and the presence of Selin and others is consistent with the general characteristics of the genre.

In studies on the Bildungsroman genre, it is stressed that the bildungs process brings the novel’s protagonist to a better point in both individual and societal dimensions. In line with this, the point Süheyla reaches carries her to a better point in the eyes of society. She reaches a position far from being a helpless woman who is openly deceived, whose pride of womanhood is damaged, and who wants to keep her husband through plastic surgery. She is no longer a pitiful woman in the eyes of her daughters, her husband, society, and most importantly, herself.

Bildungsromans are works that focus on the growth/maturation/development process of the novel’s protagonist. This process can begin with the novel’s protagonist’s will and desire, or it can take place with the guidance of people close to him/her or as a result of the events that take place. Bildungsromans usually overlap this process with a voyage story. However, especially the acceleration of modern and postmodern novel conceptions reveals that such a process can also be possible through an inner/mental/spiritual journey. Süheyla goes through a similar process thanks to Kadere Karşı Koy A.Ş. This work, which is perhaps Alatlı’s most entertaining novel, is quite suitable to be considered as an example of a bildungsroman with elements such as the presence of other people who help the bildungs process and the treatment of the person who has to go through the bildungs process as an ordinary person.

The fact that the novel, as in almost all of Alatlı’s novels, contains a rich accumulation of observations and testimonies about social life was not one of the elements emphasized because it would not contribute to the issue this study wants to address. In our opinion, quality literary works are those that have the depth to be read from more than one point of view and can offer new layers of meaning when the point of view differs. The novels of Alatlı, who is one of the original names of the contemporary Turkish novel, are works that stand out with their literary depth as well as their different aspects such as the intense sociological data they contain or the

reflection of the author's deep intellectual accumulation. Kadere Karşı Koy A.Ş. is a novel that explains how, behind the surface, the individual, and especially the woman, can experience similar fates no matter which layer of society she belongs to, but how much she can change this fate with a bit of will, courage, and support.